

Indulás a frontra, 1944.*

Június 20-ra volt kitűzve 1944-ben az ezredtörzs és közvetlenek indulása Nagykanizsáról az orosz frontra. Indulásunk időpontját megírtam feleségemnek Kislángra, így kisfiammal együtt előző nap el tudott jönni Nagykanizsára és ott élő másod-unokatestvérénél szállt meg. Utazásunk nem volt valami csendes, mert a vonatot Kiscseripusztán ellenséges repülők végig géppuskázták és többek között a mozdonyvezető is megsérült a kazánházat eltalált lövedék nyomán kitóduló forró gőztől. Így meglehetősen sok várakozás, a mozdony- és mozdonyvezető csere után indulhattunk el. A ma élő fiatalabb nemzedék el sem tudja képzelni, mekkora kockázattal járt akkor még az itthoni utazás is a fokozódó ellenséges légi-tevékenység miatt. 1944. június 20-án délelőtt, elérkezett szerelvényünk elindulásának ideje. Aki csak tehetett eljött, hogy búcsút vegyen szeretett hozzátartozójától és könnyes búcsúvétel után magába vesse a képét, melyről senki sem lehetett biztos, hogy újra viszontláthatja. A harctérre indulók és búcsúzkodók között sokan voltak, akik már másodszor vettek búcsút egymástól. Ezredünk ugyan részt vett a szörnyű doni harcokban, ahonnan nagyon sokan nem tértek vissza. Ők igazán átérezték a búcsúzás fájdalmas, és a viszontlátás bizonytalanságát jelentő búcsúölést. Nem mondhatnám, hogy lelkesedéssel indultak a frontra a katonák. A kevés fanatikus győzelmet remélt, a rebesgetett csodafegyverben reménykedően kívül a nagy többség érezte, hogy ez a háború – különösen a mostani szakaszában, a dünkircheni (érts: dunkergue-i) partraszállás óta –, veszttel úgy. A felhangzó katonazenekar hangjai elnyelték a búcsúkiáltásokat. A kigördülő szerelvény lassan homályos ponttá vált a könnyes szemű itt maradtak számára.

Indulásunk időpontját megírtam szüleimnek Csajágra, így édesapám bejött Fehérvárra és ott sikerült találkoznunk és elbúcsúznunk. Sokszor és sok helyen kellett a vonatnak megszállni, mert a bombázásoktól erősen megrongált pályaudvarok nehezen tudták lebonyolítani a forgalmat. A bombatámadás veszélye is állandóan fennállt. Az egész útvonalon látszottak pusztítása nyomai. Utunk Nagykanizsáról Székesfehérváron, Budapesten, Szolnokon, Debrecenen, Királyházán, Nagybocksón, Kőrösmezőn áthaladva a Tatár-hágón keresztül vezetett, majd elhagytuk a magyar területet és Dolinán áthaladva megérkeztünk Stanislauba (Sztanyiszláv), mely egyben úti célunk is volt. Emlékeztem szerint ez az út két napig tartott. Ott kirakodtak a vonatból. Az ezredparancsnokság a közvetlen alakulatokkal a Stanislautól pár kilométerre levő Chryplinbe települt. A zászlóalj pedig a közvetlen közeli falukba kerültek.

Minket lelkészeket, a parancsnokság a fronton sem nagyon avatott be a katonai dolgokba. Bár egyébként megbecsülték a munkánkat. Farkas Ödön ezredes, ezredparancsnokunk nagyon kedves és közvetlen ember volt. Az egyhónapi pihenőben esténként sokszor hívott meg bennünket römizni. Ez kedves esti időtöltései közé tartozott. Alkalmanként meglátogattuk a katolikus lelkésszel a különböző helyekre települt alakulatokat, és kihasználva az ottani békés állapotokat, istentiszteleteket és erkölcsi oktatásokat tartottunk a katonáknak, lehetőleg az iskola helyiségében. Ott még urak voltuk abban a tekintetben, hogy számunkra rendszeresített hintón mentünk látogatni. Egy szomorú, halállal végződő baleset is volt Chryplinben. Két testvér volt az alakultnál gyalogos tiszti beosztásban. Lilik János főhadnagy és öccse, zászlósi rangban. Akkor érkeztek meg ezredünkhöz – ha jól emlékszem – az első páncélok, melyek használatát és hatását be is mutatták. Lilik zászlós egy páncéloköt nézetgetett és tévedésből meghúzta az indítószerkezetet, és az indítórakéta a hasában robbanva nyomban végzett vele. Ő volt a tisztek közül a fronton – bár nem harci cselekmények közben – az első áldozat. A békésen töltött időben nekünk, be nem avatottaknak, fogalmunk sem volt az erőteljes orosz támadás július elejétől kezdődő előkészületeiről a mi frontszakaszunkon.

Egymás közötti beszélgetések alkalmával eljutott hozzánk a hír, hogy a hadosztályparancsnokunk – amikor július 22-én előre rendelték bennünket Ottyniához (Otinya) – szerette volna hátrábbvonni az arcvonalat, ahol több reménységgel lehetett volna felvenni az ellenséggel a harcot. A németek azonban hallani sem akartak a visszavonásról, mert az ötölük északra levő alakulataik, páncélos egységeik visszavonását a fedezetünkkel biztosította. Erről nekünk ott a csendes háttérben halvány sejtelmünk sem volt.

* Részlet Gueth Gyula református tartalékos tábori lelkész II. világháborús visszaemlékezéséből.

Július 22-én az ezredtörzs Stanislauból Ottyniáig vonaton tette meg a kb. 15–20 kilométer távolságot. Az állomáson a velünk szomszédos vágányon szembejövő vonatról egy meggyötört arcú, kétségbeesett állatorvos őrnagy a nyitott ablakon átkiáltott nekem: páter imádkozz értünk. Meglepett ez a kiáltás, mert az ő vonatuk látszólag hátrafelé jött a vonalról, amerre mi indultunk. Persze azt nem gondoltam, hogy az a hátrafelé esetleg nem más helyen való bevetést jelentett-e, vagy esetleg sebesült tiszt volt. Mert csak később tudtam meg, hogy Ottyniától keletre már az előző napokban súlyos ütközetek voltak. Július 22-én, szombaton a kora délutáni órákban érkezünk meg csendes napsütésben Ottyniába. Bennünket lelkészeket a vasútállomástól nem messze az út másik oldalán, egy szép, villaszerű, szuterénos épületben helyeztek el. Egy csinos kétágyas szobát kaptunk. Az út másik oldalán nagy füves terület volt, azon túl az állomás. Úgy délután 5 óra tájban egy rata jelent meg felettünk és az előttünk levő füves terület közepe táján egy bombát dobott le. Utána minden elcsendesedett. A katolikus lelkész, kinek nevére nem emlékszem, lelkendezve próbálta a ruganyos betétű ágyat. Már elszoktunk az ilyen kényelmes fekhelyektől. Kis malíciával megjegyeztem: attól tartok, hogy ez a ruganyos ágy nem sokáig ringat bennünket. Attól tartok, hogy nagyon hamar kivet minket. Szombat este lévén megbeszéltük, hogy másnap melyik közelünkbe települt alakulathoz megyünk istentiszteletet tartani. Emlékezetem szerint a parancsnokság meglátogatására készültem. Legényeink által katonakonyháról hozott vacsoránkat elfogyasztva nyugovóra tértünk.

Vasárnap reggel öt óra után ágyüdörrenésekre ébredtünk fel. Megszóal a kollégám: hallok, dolgoznak a mieink! Mondom én rá: hallok azt is, hogy odaátról felelnek rá. Vitatkozni kezdett velem, én bizonygatom, hogy nemcsak a mi tüzéségünk lő, hanem válasz is jön rá. Amíg én próbálom magyarázgatni, hogy melyik lövés volt a miénk és melyik jött odaátról, egyszer csak egy hatalmas robbanást halottunk és a két ágy között levő ablak keretestől beesett az ágyak közé. Olyan gyorsan ugrottunk ki az ágyból, mintha katapultált volna bennünket. A szálló porban megkérdeztem barátomat: elhiszed-e már, hogy vissza is lönek? A tüzéségi párbaj mind jobban erősödött. Az állomás előtti nagy réten lovas tüzerek vonultak előre. Közben az ellenség olyan tüzet zúdított rájuk, hogy a terep egy megfestett csatajelenetre emlékeztetett, ahol hullik ember és ló egyaránt. Ezután szinte elszabadult a pokol. Az egész városra, de különösen az állomás környékére borzalmas ösztüzet adott az ellenség: a sztalin-organától az aknavető és tüzéség nehézfegyverei mind megszólaltak, borzalmas hangzavart, robbanásokat okozva, hogy a szuterénba húzódva egymás hangját sem értettük. Ez a borzalmas tűzijáték jó 3 órán keresztül tartott. Utána úgy nézett ki az egész terület, mint egy szörnyű jégverés után a határ, ahol mindent letarolt a jég. Amikor megszűnt a pergőzűt, elképzelhetetlen látvány tárult elénk, amikor kimentünk az épületből. Az egész környéket, mintha felszántották volna. Szinte nem volt egy négyzetméternyi hely, ahová lövedék nem esett. A ház mellett, ahol voltunk, állt egy fa épület, abból csak forgácsok maradtak. Egyetlen házon nem lehetett a környéken cserepet látni. Az előttünk levő házat egy nehéztüzéségi találat érte és teljesen szétrombolta. A mi épületünknek csak a tetejét verte szét és a vakolatot verte le. Szerencsére a lövedékek zöme érintésre robbanó lövedék volt, így mi ép bőrrel megúsztuk ezt a nem minden napi tűzkeresztséget. Elmondhatom, hogy az egész háború alatt ilyen hatalmas, összpontosított támadást nem éltem át.

Ottyniában a nagy tüzéségi előkészítés után megindult az a háromnapos támadás, melyben az egész 7. hadosztály felmorzsolódott. A tüzéségi tűz megszűnése után a körülöttünk települt vonatalakulattal, – mely alatt lovas kocsikból álló szállítóoszlopot kell érteni – kihúztunk a városból. Ezzel az Ottyniából való kivonulásunkkal megkezdődött – a kivételes szünetektől eltekintve – a háború befejezéséig tartó hátrálásunk.

A július 23-án, rendkívül heves pergőtűzzel meginduló orosz támadás kezdetén nem sejtettük, hogy a hatalmas tüzerővel megindított és az oroszok részéről alaposan előkészített átfogó támadás milyen szörnyű pusztítást okoz és gyakorlatilag az egész 7. hadosztály harc képtelenné válását okozta, ami rövidesen a hadosztályok maradékainak az összevonását eredményezte. Tőlünk északra a 16. hadosztály, délre a 24. hadosztály harcolt. Az ellenség támadásának legerősebb nyomása éppen velünk szemben, Ottyninál történt. Mi lelkészek, a zajló események nagyságáról és az előkészületekről nem tudtunk, sőt az az érzésem, hogy a közvetlen parancsnokaink sem értesültek a megindult támadás erejéről, amiről a magas hadvezetésnek az előző felderítések adatai alapján bizonyosan tudniuk kellett.

A 7. gyalog hadosztály egyetlen tartaléka a 17. I. zászlóalj volt. A 7. hadosztályparancsnoktól Szende László százados, a 17. gyalogezred 1. segédtiszte ellentámadásra kapott parancsot, melyben ő maga is részt vett. A 2. segédtiszt Révffy hadnagy jobb kezét szétlőtték. A zászlóalj és az ezredtörzs vitéz Farkas ezredessel az élen, részt vett a támadásban, de a túlerővel szemben sikertelen volt, noha az ellenség támadását jelentősen lefékezte. Az oroszok jelentősen előretörték és már küszöbön állt Ottynia elfoglalása. Ekkor vitéz Adonyi Ferenc, a 7. gyalogos hadosztály vezérkari főnöke, személyesen adta ki Szende Lászlónak a parancsot, hogy az időközben megalakult „Farkas csoport”-tal és a 17. és a 4. gyalogezrednek részeivel, 24-én 24 óráig feltétlenül védjék Ottyniát, mert ettől függ a 4. gyalogezred és az északról szomszédos 16. gyalogos hadosztály szétvert részeinek visszavonulása és a megsemmisítő vereség elkerülése. A katonák sokszor súlyos közelharcban, Szende László a huszár szakasszal és a 17. gyalogezred árkász szakaszával az Ottynia-i temetőnél végrehajtott, elkeseredett ellentámadással megállították a túlerőben lévő támadókat és számos foglyot ejtettek. A „Farkas csoport” a várost 25-én hajnalig tartotta és már a teljes bekerítésből vágták ki magukat. A hadosztályparancsnokság vezérkari főnöke később nagy dicséretben részesítette vitéz Farkas ezredesét és Szende László századost. A 4. gyalogezred megmenekült.

Ottniából a támadás megindulása után július 23-án, a déli órákban az ezredvonattal való visszavonulásunk útvonalára és helyeire csak emlékezetemben megmaradt nevek és Szende László visszaemlékezése, valamint a tőle kapott 6 darab, a pillanatnyi harci helyzetet szinte órára megörökítő térképmásolatok alapján tudok visszaemlékezni. Július 23-án a vonattal néhány kilométerre vonultunk vissza Ottniától. A harcoló Farkas csoport ellátását biztosítva Winográdra, Ottniától nyugatra, onnan Woronára mentünk. Onnan szabad szemmel is látható volt az Ottnia északi részén a temető körüli elkeseredett harc. Itt történt 24-én, hogy a délelőtti napsütésben – mivel az éjjel nem alhattunk – megkérdeztem a legényemet, nem akar-e lepihenni? Ő inkább figyel, így én a fa árnyékában lefeküdtem. Mikor Antalics Lajos százados ezt meglátta, csodálkozva mondja: te itt akarsz aludni, ahol még puskagolyók is röpködnek és bármikor ide eshet egy aknalövedék is? Én azt feleltem neki, hogy ez a lehetőség mindenképp fennáll, s ha ide esik egy lövedék, akkor mindegy, hogy ébren vagyok-e vagy alszom. De ha nem esik ide, akkor talán tudok pihenni és tovább bírom – feleltem te pedig ha nem pihensz, idegileg ki fogsz készülni. Egyébként is látszott rajta, hogy nagyon feszült idegállapotban van. 24-én az esti órákban megindultunk a járművekkel hátrafelé és emlékezetem szerint Tysmienica falu szélén a folyóparton állapodtunk meg. 24-én tudomásom szerint a hadosztálytörzs is visszavonult Winográdból.

Tysmienica településünkön bekövetkezett amitől féltünk. Antalics százados teljes idegösszeroppanást kapott, elveszítve önuralmát sírni kezdett mondogatva: elveszünk. Ebben az állapotban nem intézkedhetett. A szolgálatos őrmesterrel bezártuk az oszlopban levő egyetlen gépjárműbe. Elég magas ponton voltunk ahhoz, hogy távcsővel jól be lehetett látni a terepet a harcoló alakulatok felé. Megmondtam az őrmesternek, figyelje a terepet és ha valamit észlel, nekem jelentse. Úgy 11 óra felé int és odahív magához, átadja a távcsövet, mondja és mutatja, hogy tőlünk 4–5 kilométerre néhány orosz harcokosi áttört a vonalunkon és a folyó mentén irányunkba közeledik. Ezek után én, noha beosztásom szerint, mint lelkesnek nem volt kötelességem, de biztonságunk érdekében, mint a jelenlevő rangidős tiszt, átvettem a parancsnokságot és riadóztattam a vonatrészt, mely elvonulásra alkalmas állapotban, a kocsikba befogott lovakkal táborozott. Elrendeltem a falu másik végére való áttelepülésünket. Elindultunk a falu közepe felé lejtő úton. Miután a folyó felett átívelő fahidon ájítottunk, láttuk, hogy az utászok gyorsütemben kötözik a hidlábakra a robbanóanyagot. Amikor a falu közepére értünk, egy őrnagy, aki hivatalos megbízásból, vagy magánkezdeményezésre eligazítóként szerepelt, megállította az alakulatot és megkérdezte, hogy hová megy ez a társaság, ki a parancsnok? Én jelentkeztem, és elmondtam, parancsnokunk idegösszeroppanását, ami miatt én vettem át a parancsnokságot, jelezve az orosz harcokosok vonalunkon való áttörését, és a folyóparton felénk való mozgását, ami miatt elrendeltem alakulatunk biztos helyre, a falu másik végére való áttelepülését. Jelentettem, hogy a harcoló alakulatunk el van látva lőszerrel. Ezredparancsnokunknak az volt az utasítása, hogy belátásunk szerint települjünk úgy, hogy az alakulat biztonságban legyen. Ismertetésem után becsmérő hangon elrendelte a vonatrészünk eredeti helyre való visszatérését. Erre az én válaszom az volt: parancsát megtagadom. Mire ő a pisztolya irányába nyúlt, én nyomban megjegyeztem, ez felesleges, mert pisztolyom

nekem is van. Ezután dühösen kiabálni kezdett: hadbírótság elé állítom. Válaszom az volt: megteheti, ha módja lesz rá. Ekkor hatalmas robbanás hangja hallatszott a híd felől, ahonnan jöttünk. Őrnagyunk elfehéredve kérdezte: mi volt ez? Erre azt feleltem: minden bizonynyal odaértek a hídhöz az orosz harckocsik és az utászok felrobbantották a hidat, hogy át ne jöhessenek rajta. Ezért nem maradtunk mi a híd túlsó oldalán. Nyomban szelídebbre fogta a hangot az őrnagyon és azt mondta: én ezt nem tudtam. Feleltem, hogy én jelentettem. Ezután megszélidült hangon mondta: páter, települjetek oda ahová akarod.

Ezután mind zavarosabbá vált a helyzetünk. Harcoló alakulataink hátravonása miatt éjszaka tovább kellett vonulnunk. Mindinkább torlódtak a járművek. Az ezredvonal többi részlegével is találkoztunk és én innen a lelkészek számára rendszeresített hintón folytattam utamat a katolikus lelkéssel együtt. Egész éjszaka vonultunk. Mindig lassabb lett az előbbre jutási lehetőség. Antalics Lajos századosról, a gazdasági hivatal vezetőjének sorsáról egy darabig nem tudtam. Csak Oszmolodán találkoztam vele újra. Nem akartam előző állapota felől érdeklődni. Csak pár évvel ezelőtt, amikor a volt 17. gyalogezred hagyományörző nagykanizsai egyesületével újra felvettem a kapcsolatot, több összejöveteleükön részt vettem, tudtam meg Polgár József volt hadbiztos századostól, akivel a front legnagyobb részén együtt voltunk, hogy valamikor 25–26-án az árokparton ülve talált rá. Hátraküldte az egészségügyi alakulathoz, onnan tért vissza a 17-ik gyalogezred törzséhez Oszmolodára.

Gueth Gyula

Tisztelt Olvasónk!

A Honismereti Szövetség és Alapítványa az 1996-ban elfogadott adózási törvény értelmében az 1998. évi állampolgári adó 1%-ából **43 048 Ft** támogatást kapott.

Elnökségünk és szerkesztőbizottságunk megköszöni mindazok támogatását, akik egyetértve törekvéseinkkel, felajánlásukkal segítették munkánkat.

Hagyományos feladataink mellett 1999–2000-ben újabb nagyszabású vetélkedőre készülünk az államalapítás 1000. évfordulója tiszteletére. Ennek jegyében szervezzük a Honismereti Akadémiát, jelentetjük meg folyóiratunkat, szervezzük táborainkat.

Mindezekhez továbbra is nagy szükségünk van az **Ön** támogatására. Bízunk abban, hogy úgy dönt, Szövetségünk szándékait, munkáját támogatja, ezért kérjük, az adóhatósághoz küldött nyilatkozatán

a HONISMERETI SZÖVETSÉG ALAPÍTVÁNYT

szíveskedjék megjelölni.

Adószám: 1962-4930-1-41

Segítő támogatását előre is köszöni

a Honismereti Szövetség